

تحلیل «اقتصادسرامد»از سیاست‌های کلی دریایی کشور

موانع اجرایی بزرگ پیش روی توسعه دریایایه

از طرح کلی تا واقعیت اجرایی سیاست‌های کلی اقتصاددریامحور

گروه راهبردی – امید متین –
بالاخره بعد از سال‌ها چشم‌اندازی، سیاست‌های کلی نظام برای توسعه دریایایه توسط رهبری معظم انقلاب ابلاغ شد و بارقه امید، روشن شد؛ اما این سیاست‌ها با چند و چونی همراه هستند و اهالی دریا در باره آن سخن می‌گویند. روزنامه دریایی اقتصادسرامد در ادامه رسالت رسانه‌ای خود، ضمن انعکاس نظرات دریایی‌ها به بیان دیدگاه‌های خود نیز می‌پردازد. در گام اول در این شماره، تحلیلی به ابعاد اثربخشی و اجزاء کارکردی سیاست‌ها می‌اندازم
با این سوال که آیا این سیاست‌ها اجرایی می‌شوند و یا به سرنوشت سند ۱۴۰۴ گرفتار شده و بر روی کاغذ می‌ماند؟

لوازم اجرای سیاست‌ها

فرمود: تکیه بر جای بزرگان توان زد به گرفتار/ مگر اسباب بزرگی همه آماده کنی.

اسباب اجرای سیاست‌های کلی دریایی کشور آیا آماده است که بتوان در افق پیش رو، به توسعه واقعی دریایی رسید و در سطح منطقه حرف‌اول‌رازد؟

سیاست‌های کلی ابلاغی را بر فرض کامل بودن و اینکه نقاط ضعیفی ندارد – باید کمال اجرا کرد تا در سطح منطقه در یک بازه زمانی قابل قبول، در سطح منطقه به جایگاه قابل اعتنا برسیم. چگونه می‌توان این سیاست‌ها را کامل و بی نقص به اجرا آورد؟مجموع امکانات کنونی از حیث ساختارها از یک سو و نیروی انسانی از دیگر سو، با احتساب بودجه مناسب، سه بعد اصلی و اساسی برای اجرای سیاست‌های کلی است. آیا در این سه‌بعد، چیرگی و سترگی لازم‌رادرایم؟ آیا اسباب بزرگی همه آماده‌است؟

نفس سیاست‌های کلی

سیاست‌های کلی «نگاه راهبردی و کلان» هستند و به خودی خود باعث توسعه نشده و نمی‌شوند. سند ۱۴۰۴ نمونه روشنی است که وقتی مطرح شد، چقدر در باره آن گفتیم، چقدر در اوصافش نوشتیم و شعار دادیم؛ اما الان که به زمان پایان این برنامه کمتر از دو سال باقی است، می‌بینیم که در بسیاری از موارد، نه تنها پیشرفت نداشته‌ایم و به سطح مورد انتظار سنده نرسیده‌ایم، بلکه در مواردی پس‌رفت هم داشته‌ایم. اکنون سند ۱۴۰۴ در بخش‌های مهمی سندی است برای آفوس خوردن و درک این نکته که چقدر کم کاری کرده‌ایم.

ماهی اسنادبالادستی تحت عنوان سیاست‌های کلی، همین وضعیت را دارند. خود به خود به پیشرفت منتهی نمی‌شوند. بسیارند از این

بشپه
<div></div> <div>میدر مرکز ملی مطالعات و تحقیقات دریای خزر</div>
آب رفتن ۲۰۰سانتیمتری خزر در ۲۸ سال گذشته
<div></div> <div>مدیر مرکز ملی مطالعات و تحقیقات دریای خزر گفت: سطح آب دریای خزر طی مدت ۲۸ سال گذشته از سال ۱۳۷۴ تاکنون، به میزان ۲ متر کاهش یافته و این روند در حال تشدید است.</div>
<div></div> <div>به گزارش اقتصادسرامد، سیدمعصومه بنی‌هاشمی در ارتباط با بحث پسروی خزر و نگرانی‌های مردم در ارتباط با پسروی مطرح می‌شود به فارس، اظهار کرد: سطح آب دریای خزر طی مدت ۲۸ سال گذشته از سال ۱۳۷۴ تاکنون، به میزان ۲ متر کاهش یافته و این روند در حال تشدید است.</div>
<div></div> <div>وی با بیان اینکه دریای خزر در دو سالال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، در مجموع با کاهش ۵۰ سانتی متری سطح آب مواجه شده و با توجه به پیش‌بینی تراز آب در سال جاری، مورد انتظار است سطح آب خزر در سال ۱۴۰۲ بیش از متوسط سال‌های اخیر پایین برود.مدیر مرکز ملی مطالعات و تحقیقات دریای خزر تصریح کرد: مطالعات نشان داده است روند اخیر نوسانات آب در یا به عوامل آب‌وهوایی و تغییرات اقلیمی حاکم بر منطقه و به‌طور ویژه افزایش دما در مقایسه با میانگین بلندمدت و تأثیر آن بر افزایش میزان تبخیر از سطح دریا، کاهش بارش در حوضه آبریز خزر و کاهش حجم آب‌دهی رودخانه‌های اصلی به‌عنوان دو عامل تأثیرگذار در بیلان آبی ارتباط دارد و این نتایج در شرایطی است که محققان بر مبنای سناریوهای تغییر اقلیم، افزایش دما و کاهش بیشتر سطح آب خزر را تا پایان این قرن پیش‌بینی کرده‌اند.بنی‌هاشمی یادآور شد: بر مبنای روند مؤلفه‌های اقلیمی تحت تأثیر تغییر اقلیم حاکم بر منطقه تا سالال ۲۱۰۰ میلادی پیش‌بینی شده است، حدود ۲۳ تا ۳۴ درصد از وسعت دریای خزر کاسته شده‌ه و این موضوع در صورت تحقق بر سواحل جنوب شرقی خزر تأثیر قابل ملاحظه‌ای خواهد گذاشت.</div>
<div></div> <div>وی بیان کرد: به استناد نتایج بررسی آثار کاهش آب دریای خزر بر پهنه‌های آبی متأثر از آن مانند خلیج گرگان، مورد انتظار است این منابع آبی با تغییرات زیادی مواجه شوند و این موضوع تحت‌الشعاع تغییرات اقلیمی منطقه است.مدیر مرکز ملی مطالعات و تحقیقات دریای خزر در پاسخ به سوال خبرنگار فارس مبنی بر اینکه شرایط دریای خزر را چگونه ارزیابی می‌کنید، اظهار کرد: روند نوسانی آب، بیش از هر چیز سواحل مشرف و کاربری‌های ساحلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ شرایط فعلی و دورنمای آتی کاهش سطح آب، به‌عنوان هشدار ی برای زیرساخت‌ها و ظرفیت‌های بهره‌برداری در مناطق ساحلی خزر به‌حساب آمده و ادامه وضعیت فعلی مطابق تجارب و رخدادهای تاریخی گذشته، می‌تواند مناطق ساحلی، سکونتگاه‌ها و فعالیت‌های متنوع اقتصادی و اجتماعی شامل بندار و شیلات، آبگیر نیروگاه‌ها و... را تحت‌الشعاع قرار دهد. بنی‌هاشمی خاطر نشان کرد: از اهم پیامدهای ناشی از تشدید کاهش سطح آب، ایجاد چالش در زیرساخت‌ها و کاربری‌های اقتصادی و اجتماعی، خشک شدن ذخایر آبی وابسته به دریای خزر (تالاب‌ها، خلیج‌های کناره‌ای و ...)، افزایش عرصه ساحل و دخل و تصرف انسانی در حریم دریا، از بین رفتن تنوع زیستی و اکوسیستم‌های ساحلی، افزایش غلظت آلاینده‌های محیطی دریا و مصب رودخانه‌ها، اثرات منفی بر آبخوان‌های ساحلی و تأثیر بر فعالیت بندار و شرایط دریانوردی قابل ذکر است.</div>

ششپد
<div></div> <div>سیاست‌های کلی اقتصاددریامحور</div>

رئیس جمهور مرتبط هستند. وزارت‌خانه‌ها نمونه بارز سازمان‌های دست‌دوم در کشور ما هستند. سازمان‌های دست سوم، سازمان‌هایی هستند که زیر مجموعه رهبری یا ریاست جمهوری نیستند و زیر مجموعه وزارت‌خانه‌ها قرار دارند. مانند سازمان بندار و دریانوردی که زیر مجموعه‌ای از وزارت‌راه و شهرسازی است یا سازمان شیلات که تابعی است از وزارت جهاد کشاورزی. اکنون در بخش دریایی، امثال ایسن سازمان‌ها مدعی اجرای سیاست‌های کلی نظام هستند؛ و این یک معنا بیشتر ندارد: آن‌ها قادر نیستند و نخواهند توانست. منهای برخی از ارگان‌های دریایی در بخش امنیت و نظامی که در مسیر سازمان‌های حاکمیتی قرار دارند و رشد و پیشرفت آن‌ها طی چهار دهه اخیر بسیار شگفت‌انگیز و قابل تحسین بوده است، باقی در جازده‌اند و حرکت پویا و شتابنده‌ای نداشته‌اند. به‌طور کلی سازمان‌های دست سوم، سازمان‌هایی هستند با سه ویژگی خاص: بله قربان‌گو هستند، دستور بگیر هستند، وابستگی بودجه دارند. در هر سه بخش، شاهد یک سازمان متکی به دیگر سازمان‌ها هستیم. این سه ویژگی باعث می‌شود که تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در آن‌ها بسیار پیچیده و زمان‌بر باشد. قادر به هماهنگی و هدایت مجموعه سازمان‌های مرتبط با دریا نیستند. با توجه به این که در بخش دریایی ایران، تعدد سازمان‌ها و دستگاه‌ها زیاد است و هر کدام اقلیم پادشاهی مستقل خود را دارند، کسی از کسی پیروی نمی‌کند و لذا بخش مهمی از سیاست‌های کلی مبنی بر «یک‌پارچه سازی و چابک سازی» با وضعیت کنونی غیرقابل اجرا خواهد بود.

وضعیت موجود و سیاست‌های کلی

بی هیچ تردیدی، وضعیت موجود نمی‌تواند سیاست‌های کلی نظام را محقق کند. وجود سازمان‌های دست سوم که در راس امور دریایی کشور هستند، نه از نظر ساختاری، نه از نظر اختیارات و نه از نظر نیروی انسانی کارآمد هرگز و به هیچ عنوان در حد اجرای سیاست‌های کلی نظام نیستند و اگر این وضع تغییر اساسی نکند، این سیاست‌ها بر روی کاغذ خواهند ماند و رنگ و بوی اجرا به خود نخواهند گرفت. گذرا نگاهی بیندازیم به این وضعیت موجود نایسامان:

الف: سازمان‌های دست سوم

اکنون سازمان‌هایی مانند سازمان بندار و دریانوردی و سازمان شیلات دو رکن بزرگ دریایی کشور هستند که هر دو جزو سازمان‌های دست سوم هستند.

سازمان‌های دست اول، سازمان‌های حاکمیتی هستند. مانند سازمان پدافند غیرعامل. این سازمان‌ها از اختیارات حاکمیتی برخوردار هستند و به سایر دستگاه‌ها و ارگان‌ها طبق اختیاراتی که دارند، دستور می‌دهند و بر اساس قانون، سایر دستگاه‌ها و ارگان‌ها موظف به پیروی از آن‌ها هستند. ویژگی این سازمان‌ها ارتباط مستقیم با حاکمیت و تبعیت از دستور مستقیم رهبری هستند. سازمان‌های دست دوم، سازمان‌هایی هستند که به‌طور مستقیم با

دشپه
<div></div> <div>مدیر کل بندار و دریانوردی استان خوزستان خبرداد:</div>
کانال دریایی دو کیلومتری منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی (ره) در حال احداث است
<div></div> <div>مدیر کل بندار و دریانودی خوزستان گفت: کانال دسترسی دریایی به موازات کانال فعلی به منظور ارتقای ضریب ایمنی در راستای پدافند غیرعامل در حال احداث است تا این بندر در برابر تهدیدات مصون سازی شود.</div>
<div></div> <div>به گزارش اقتصادسرامد، ابوطالب گریلبو در نشست هماهنگی رزمایش ترکیبی پدافند غیرعامل بندار و دریانوردی استان خوزستان در بندر امام خمینی (ره) افزود: منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی (ره) با ۱۱ هزار هکتار وسعت، بزرگ‌ترین منطقه ویژه اقتصادی بندری کشور نقش حیاتی در تأمین کالای اساسی کشور دارد.</div>
<div></div> <div>وی حفظ و تسادوم کارکرد بندر را از اصول مهم در زمان وقوع بحران و مدیریت آن عنوان کرد و افزود: پیش‌بینی کانال‌های دسترسی دریایی نسبت به تعمیق و حفظ دسترسی دریایی به عرض ۲ کیلومتر در دست اقدام است.</div>
<div></div> <div>گریلبو گفت: منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی (ره) به دلیل اهمیت، زیرساخت و جایگاه مهم آن همواره تلاش کرده است با فعال نگه داشتن خدمات خود پرچمدار ارایه خدمات در کشور باشد.مدیر کل بندار و دریانودی استان خوزستان افزود: خدمات این بندر مهم حتی در دوران جنگ تحمیلی نیز با وجود تهاجم دشمن و تهدیدات مختلف متوقف نشد و تلاش شده است در این سال‌ها با رعایت اصول پدافند غیرعامل در برابر همه تهدیدات مصون‌سازی شود.وی ادامه داد: افزایش توان عملیاتی با حفظ آمادگی کامل تجهیزاتی و ارتقاء ظرفیت باربری اسکله‌ها به منظور افزایش توان پذیرش کشتی‌ها و تخلیه و بارگیری شناورهای ورودی در راستای اجرای اصول پدافند غیرعامل است. گریلبو همچنین حفظ و نگهداری راه‌های دسترسی به بندر را مورد تأکید قرار داد و گفت: بازسازی و تعریض بزرگراه منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی (ره)، جاده کمربندی بندر امام خمینی (ره) به آبادان، همچنین مسیرهای کنارگذر از طریق صنایع پتروشیمی از مصادیق بارز اجرای اصول و الزامات پدافند غیرعامل در منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی (ره) است.</div>
<div></div> <div>به گزارش ایران‌نا، منطقه ویژه بندر امام خمینی (ره) در جنوب خوزستان یکی از بنادر استراتژیک کشور در امر صادرات و واردات کالاهای اساسی است. پارسال حدود ۴۳ میلیون تن انواع کالا در منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی (ره) تخلیه و بارگیری شده که ۱۵ میلیون تن آن کالای اساسی بود. این منطقه ویژه تأمین کننده ۷۰ درصد کالای اساسی وارداتی کشور است. این رزمایش در اسکله سهه، پایانه نفتی، پایانه کالای خطرناک مجتمع بندری امام خمینی (ره) با موضوع اطفا حریق شناور، امداد و نجات در دریا، رفع آلودگی دریایی، اطفا حریق مخزن نفتی، مقابله با نشست ماده شیمیایی، تخلیه اضطراری و تداوم کارکرد دها بر گزار شد.</div>
<div></div> <div>منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی (ره) در جنوب خوزستان یکی از بنادر استراتژیک کشور در امر صادرات و واردات کالاهای اساسی است. پارسال حدود ۴۳ میلیون تن انواع کالا در منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی (ره) تخلیه و بارگیری شده که ۱۵ میلیون تن آن کالای اساسی بود. این منطقه ویژه تأمین کننده ۷۰ درصد کالای اساسی وارداتی کشور است</div>

اقتصاد دریا

دوشنبه- ۲۲ آبان۱۴۰۲- سال هفتم- شماره۱۷۸۱

اقتصاد دریا

«**کشورهای خلیج فارس**»

اختلافات سرزمینی در منطقه خلیج فارس
دکتر همایون الهی –
با توجه به تاریخ طولانی حضور استعمارگران و دولت‌های سسلطه‌گر در منطقه، طبیعی است که اختلافات مرزی و ادعاهای سرزمینی متعددی در منطقه وجود داشته باشد. از یکسو جایجایی سرزمین‌ها در اثر جنگ، تجاوز و تهاجم ریشه اختلاف را به وجود آورده، نظیر جنگ‌های ایران و عثمانی با تهاجم نیروهای فرامطقه‌ای به حوزه خلیج فارس همچون پرتغالی‌ها، هلندی‌ها، فرانسوی‌ها، .... و انگلیسی‌ها. از سـوی دیگر استعمارگران برای اجرای سیاست «اختلاف‌بنداز و حکومت کن» در طول سلطه خود بر این سرزمین‌ها و سپس به هنگام اعطاء استقلال به آن‌ها، نه تنها در صدد حل اختلافات موجود برنیامدند بلکه بر تثبیت این تفاوت‌ها همت گماشتند. سیاست استعمارگران برای آن‌ها ثمره مفیدی داشته است زیرا درگیری‌های ناشی از اختلافات مرزی و ادعاهای سرزمینی، ثبات و آرامش پایدار در منطقه که پیش نیاز توسعه و پیشرفت است به وجود نیامده است. عدم صلح پایدار خود موجب شده است که برخی از این کشورها حضور نیروهای بیگانه را در منطقه تحمل کرده و حتی آن‌را ضروری تشخیص دهند.

۱- مسأله مرزهای دریایی در خلیج فارس

با اعلام خروج نیروهای انگلیسی از منطقه، مساله تعیین حدود مرزهای آبیی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شد که می‌توانست به مناقشات و جنگ‌های جدی محلی منتهی شود. مساله تعیین مرزها قبل از هر چیز اهمیت اقتصادی داشت زیرا حفر چاه‌های نفت در حوزه آب‌های سرزمینی می‌توانست انجام گیرد. به همین حلت دولت ایران در اسفند ۱۳۳۷ (۱۹مارس ۱۹۴۹) حقوق حفر چاه نفت در آب‌های ساحلی خود را اعلام کرد. به دنبال آن به ترتیب عربستان در سال ۱۳۲۸ (۲۹ ماه مه ۱۹۴۹)، قطر در سال ۱۳۲۸ (۱۰ژوئن ۱۹۴۹)، کویت در سال ۱۳۲۸ (۱۲ژوئن ۱۹۴۹)، دوبی در سال ۱۳۲۸ (۱۴ژوئن ۱۹۴۹)، شارجه در سال ۱۳۲۸ (۱۶ژوئن ۱۹۴۹)، الملقوین و عجمان در سال ۱۳۲۸ (۲۰ژوئن ۱۹۴۹) موضوع حقوق حفر چاه نفت در آب‌های ساحلی خود را اعلام نمودند. شیخ‌نشین‌ها که در این زمان تحت الحمایه انگلستان بودند عمق آب‌های ساحلی خود را ۳میل اعلام کردند در حالی که ایران در سال ۱۳۱۳ (۱۹۳۴) حدود آب‌های ساحلی خود را ۱۲ میل اعلام نموده بود که این شامل جزایر بزرگ‌تر نظیر قشم و خارک نیز می‌شد. برای حل مشکل تعیین حدود مرزهای آبی، اولین قرارداد بین دو کشور ایران و عربستان در سال ۱۳۴۷ (۱۹۶۸) منعقد شد که طی آن جزیره فارسی به ایران و جزیره عربی به عربستان واگذار شد. محدوده آب‌های ساحلی ۱۲ میل سواحل جزایر مزبور مدنظر قرار گرفت ولی موافقت شد هر کجا مرزها با هم تداخل پیدا کرد خط میانه، خط مرزی محسوب شود. همچنین موافقت شد که ۵۰۰ متر به هر طرف در نقاط خط میانه مرزی حفر چاه نفت باشد. این موافقت نامه در سال ۱۳۴۷ (۲۴اکتبر ۱۹۶۸) امضاء و در سال ۱۳۴۷ (۲۹ژانویه ۱۹۶۹) اجرا شد. نظیر چنین قراردادی قبلاً در سال ۱۳۳۷ (۱۹۵۸) بین بحرین و عربستان امضاء شده بود. در سال ۱۳۳۸ (سپتامبر ۱۹۶۹) قراردادی بین ایران و قطر امضاء شد که طی آن حدود آب‌های ساحلی آن‌ها بر اساس خط میانه مرزی مشخص شد و در این موارد برابر ۱۲۵ متر از مرز هر کدام حفر چاه ممنوع شد. پس از استقلال بحرین مسأله مرزهای آبی دو کشور در سال ۱۳۵۰ (۱۷ژوئن سال ۱۹۷۱) مشخص شد. در این قرارداد نیز یک منطقه ممنوعه حفر چاه نفت به عمق ۱۲۵ متر در داخل مرزهای هر یک از آن‌ها مورد توافق قرار گرفت. این قرارداد در سال ۱۳۵۰ (ژانویه ۱۹۷۲) به اجرا درآمد. نظیر چنین قراردادی بین ایران و عمان در سال ۱۳۵۳ (ژوئیه ۱۹۷۴) منعقد شد که در سال ۱۳۵۴ (۱۹۷۵) به اجرا درآمد. با توجه به اینکه ۱۲ میل آب‌های ساحلی دو کشور در یک عرض ۱۵ میلی تگه هرمز با هم تداخل می‌کرد، خط میانه به عنوان مرز آبی دو کشور پذیرفته شد و در هر دو طرف مرز منطقه‌ای به عمق ۱۲۵ متر منطقه ممنوعه حفر چاه تعیین گردید. برای حفظ امنیت تنگه هرمز دو کشور قبول نمودند در بخش آب‌های خود به گشت زنی بپردازند.

چنین توافق‌هایی بین ایران و امارات متحده عربی نیز وجود دارد. در سالال ۱۳۵۰ (۱۹۷۱) موافقتنامه امضاء شده با شارجه حدود آب‌های ساحلی جزیره ابوموسی را ۱۲میل تعیین نمود.

